

የመጨረሻው እስትንፋስ

በዑስማን ኑሪ ቶንባሽ

አሳታሚ አልበያን ሊሚትድ

የመጨረሻው

እስትንፋስ

በዑስማን ኑሪ ቶኘላሽ

ትርጉም፡- አህመድ ሁሴን (አቡ ቢላል)

አርትኦት፡- ሐሰን ታጁ

አሳታሚ፡ አልበያን ሊሚትድ

ስልክ ቁጥር ፡ 0913878788 ወይም 0911051025

አዲስ አበባ ኢትዮጵያ

መብቱ በሕግ የተጠበቀ ነው።

All rights are reserved

አንደኛ እትም ሐዳር 2003

መግቢያ

ሞት አይቀሬ ነገር፣ የሁላችንም እጣ ፈንታ። ይህን ሁላችንም እናውቃለን፣ ሁላችንም እንረሳለን። አሟሟቱን ያማረ እንዲሆን የማይሻ ማን አለ! ሕይወት የቱን ያህል ብትረዝምም አጭር ናት። የቱን ያህል ብታምርም አስቀያሚ ናት። ሞት ሲመጣ እድሜ ሙሉ የለፋንለት ንብረት ይከዳናል። ዘመድ ወዳጅ ይተወናል። ከስራችን ጋር እንፋጠጣለን። የመቃብርን አለም እንጋፈጣለን።

የመጨረሻ እስትንፋሱ ያማረለት ታደለ። ይህችን አለም በሽሃዳ የተነጠለ ተሳካለት። በእስልምና የተለያየት አማረለት። ነብያት «ሙስሊም አድርገህ ግደለን» በማለት አላህን ሲማጸኑ ቁርአን ውስጥ በበዛት ማንበባችን ትኩረትን የሚስብ ነገር ነው። ሙስሊም ሆኖ መሞት፣ የመጨረሻ እስትንፋስ ሽሃዳ መሆኑ ከባድ ነገር መሆኑን ያመለክታል።

አሟሟታችን ያምር ዘንድ አኗኗራችን መስተካከል እንዳለበት ዑለሞች ይመክሩናል። ሕይወቱን አላህን በመታዘዝና በኢባዳ ያሳለፈ በመጨረሻ የዘራውን ያጭዳል። ሽሃዳን ይወፈቃል። ኢማኑን በልቦናው እንደቋጠረ ይህችን አለም ይሰናበታል። በአንጻሩ ሕይወቱ ከአላህ ትእዛዝ ውጭ ሆኖ ያሳለፈ አሟሟቱም ይከፋል። ሽሃዳ ማለት ተራራ የመግፋት ያህል ይከብደዋል።

ቱርካዊው አሊም ሸህ ዑስማን ኑሪ ቶኘባሽ የመጨረሻ እስትንፋሳችን ያማረ፣ ፍጻሜያችን የሰመረ ይሆን ዘንድ በዚህች መጽሐፍ እጅግ ጠቃሚ ትምህርት አቅርበውልናል። መጽሐፏ ሁላችንንም የሚመለከት ሐሳብ ይዛለችና በጥሞና እናንበባት። አንብበንም በልቦናችን ውስጥ እናሳድራት። ወደተግባርም እንለውጣት።

አላህ ለሁላችንም መልካም ፍጻሜ (ሁስነል ኸታም) ይለግሰን። አሜን!

ሐሰን ታጁ
ሕዳር 2003

ምዕራፍ አንድ

ለመጨረሻው እስትንፋስህ ተዘጋጅ

ኃይሉ አላህ ዘለዓለም የመኖርን ባሕሪ ለራሱ ብቻ በማድረግ ሌላውን ፍጡር ሁሉ እንዲጠፋ ጥንቱን ወስኗል። አላህ እንዲህ ይላል፡-

﴿ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ۝۲۶ ﴾ الرحمن: ۲۶

« በእርሷ (በምድር) ያለው ሁሉ ጠፊ ነው። » (አር-ራህማን: 26)

ፍጡራን ሁሉ የሚጠፉበት ሰብብ ወይም መገለጫ ደግሞ ያው አይቀሬ የሆነው ሞት ነው።

﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۝۳۵ ﴾ الأنبياء: ۳۵

« ነፍስ ሁሉ ሞትን ቀማሽ ናት » (አል-አንቢያ: 35)

በዚህም ምክንያት የሰው ልጆች በዚህች ምድር ላይ ኮንትራታቸውን አጠናቅቀው ከመሄዳቸው በፊት ስለዚህ መራራ የሆነ እጣ ፈንታቸው ደግመውና ደጋግመው ማሰብ ይኖርባቸዋል። አላህ በተጨማሪም እንዲህ ይላል፡-

﴿ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ۝۱۹ ﴾ ق: ۱۹

«የሞትም መከራ እውነቱን ነገር ታመጣለች። (ሰው ሆይ!) ይህ ያ ከርሱ ትሸሸው የነበረው ነው። (ይባላል)» (ቃፍ: 19)

የሰው ልጆች በዚህች ዓለም ላይ ተፈጥረው እንዲገኙ የመደረጋቸው ምስጢር ለፈተና እንደመሆኑ በሕይወት ዘመናቸው ዋነኛውና ታላቁ ግባቸው ሊሆን የሚገባው በጀነት ቦታ ማግኘት ነው። ይህንንም

ለማድረግ የአለማቱ ሁሉ ጌታ የሆነውን አላህን የሚያስደስቱ መልካም ሥራዎችን በብዛትና በጥራት መሥራት ይጠበቅባቸዋል። ይህን ማድረግ ያለባቸው ለምንድን ነው? ሰላማዊና አላህ የሚወደውን ንጹህ ቀልብ (ልብ) ይዘው ለመቅረብ ነው፤ ይህም ንጹህ ልብ (ቀልብን ሳለም) በሚከተለው የቁርዓን አንቀጽ ተገልጿል፡-

الشعراء: ٨٨ - ٨٩ ﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

«ንገዘብም ልጆችም በማይጠቅሙበት ቀን፣ ወደ አላህ በንጹህ ልብ የመጣ ሰው ቢሆን እንጂ።» (አሽ-ሹአራ፡ 88-89)

ይህን ማድረግ የሚቻልበት ብቸኛው መንገድ ነፍስን ሥርዓት በማስያዝ ሲሆን ይህ እውነተኛ ሥርዓት ደግሞ የአላህና የመልእክተኛውን (ሰ.ዐ.ወ.) ትዕዛዛት በሚገባ በመጠበቅ ነው። የአላህን ትዕዛዛት በቀጥታ የእርሱ ንግግር ከሆነውና በብርሃን (ኑር) ከተሞላው መጽሐፍ ከቁርዓን ማግኘት የሚቻል ሲሆን የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ.) ትዕዛዛትና ክልከላዎች ደግሞ ሃያ ሶስት ዓመታት ከፈጀው ነቢያዊ የሕይወት ጉዞ መቅሰም ይቻላል።

የዓለማቱ ጌታ አላህ ቁርዓንን ሊቀ መላእክት በሆነው በጂብሪል አማካይነት ለተከታታይ ሃያ ሶስት ዓመታት በነቢዩ ልብ ላይ አፍስሶታል። ይህም ማለት በሌላ አባባል የሌሎቹ ነቢያት የአምልኮት ዘይቤ፣ አባባሎች ፣ ጠባይና ድርጊቶች ሁሉ በቁርዓን ተብራርተዋል ማለት ነው።

በዚህ ሃቅ ማዕቀፍ ሥር እስከሆንን ድረስ ሁላችንም ነቢዩ ሙሐመድን (ሰ.ዐ.ወ.) ከነፍሳችን፣ ከንብረታችን፣ ከቤተሰባችንና ከማንኛውም ነገር አብልጠን መውደድ ይኖርብናል። እርሳቸውን መውደድ አላህን ለመውደድ የሚያበቃ እምነትን ያጎናጽፈናል። ይህም ማለት በሌላ አገላለጽ እርሳቸውን መውደድ አላህን መውደድና፣ አላህን መውደድ ደግሞ እርሳቸውን መውደድ ማለት ነው።

ይህ ቅድመ ሁኔታ ለመጨረሻው እስትንፋሳችን እንበቃ ዘንድ ወደዚያው የሚያደርሱን ዋነኛ ጎዳና ነው። ይህ ማለት የመጨረሻው እስትንፋሳችንን ሁኔታ የሚወስኑት ቀደም ብለን ስንምጋቸው የነበሩ እስትንፋሶቻችን ናቸው ማለት ነው። ለመጨረሻው እስትንፋሳችን ዝግጅት የሚጀመረው ነፍስ ካወቅንና የተከበሩት መዝጋቢ መላእክት በግራና በቀኝ ትክኻችን ላይ ሆነው እያንዳንዱን ድርጊታችንን መመዝገብ ከጀመሩባት ቅጽበት አንስቶ ነው። አላህ እንዲህ ይላል፡-

﴿ إِذِ يَنْتَقِي الْمَلَائِكَةُ عَنِ اليمينِ وَعَنِ الشِّمَالِ فَعَبُدُ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

﴿ق: ١٧ - ١٨﴾

«ሁለቱ ቃል ተቀባዮች (መላእክት) ከቀኝና ከግራ ተቀማጮች በሚቀበሉ ጊዜ (አስታውስ)። ከቃል ምንም አይናገርም በአጠገቡ ተጠባባቂና ዝግጁ የሆኑ (መላእክት) ያሉበት ቢሆን እንጂ።» (ቃፍ:17-18)

وَكُلِّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَهُ طَرِيْقُهُ فِي عُنُقِهِ ۗ وَنُحِجُّ لَهُ يَوْمَ اَلْقِيَمَةِ ۗ كَتَبْنَا يَلْقَاهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾

الإسراء: ١٣

«ሰውንም ሁሉ በራሪውን (ሥራውን) በአንገቱ አስያዝነው። ለእርሱም በትንሣኤ ቀን የተዘረጋ ሆኖ የሚያገኘው የሆነን መጽሐፍ እናመጣለታለን። መጽሐፍህን አንብብ፤ ዛሬ ባንተ ላይ ተቆጣጣሪነት በነፍስህ በቃ (ይባላል)። (አል-ኢስራኦ: 13)

የአላህን ምርጥ ባሮች አላህንና መልእክተኛውን (ሰ.ዐ.ወ.) በመውደድና የእነርሱንም ትዕዛዛት ለመፈጸም ደፋ ቀና ሲሉ የኖሩ ናቸው። ይህም በመሆኑ በመጨረሻው የሕይወታቸው ፍጻሜ ትክክለኛዎን ከሊማ (ሸሃዳ) ከአንደበታቸው አውጥተው እስትንፋሳቸው ያቆማል። እንዲህ አይነት ሰዎችን በተመለከተ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) የሚከተለውን የምሥራች ተናግረዋል፡-

«የመጨረሻ ንግግሩ ከአላህ በስተቀር በሃቅ የሚያመልኩት ጌታ የለም፤ ሙሐመድም የአላህ መልእክተኛ ናቸው የሚል የሆነ ሰው ጀነት ይገባል።» (ሃኪም ሙስተድረክ ቅጽ.1 ቁ. 500)

በሌላ አባባል ሕይወቱን ሙሉ ይህን ከሊማ ክልቡ በማመን ሲደጋግመው የኖረ ሰው በመጨረሻው እስትንፋሱ ጊዜ ከአንደበቱ አውጥቶት መሞቱ አይቀርም። ይህ የዕድሜ ልክ መንፈሳዊ ጉዞ የሚጠይቃቸውን ማናቸውም መስዋእትነቶች ሁሉ ማሟላትን ግድ ይላል። የዚህ መልካም ንግግር (ከሊመቱ ጠይባ) ባለቤቶች እንዲሆኑ የሚመረጡት በምድር ዓለም ሕይወታቸው ከሥጋቸው ይልቅ ለመንፈሳቸው ያደሉ፤ ሃቅን የሚደግፉና ሃሰትን በጽናት የተፋለሙ የእውነት ሰዎች ናቸው። ከአላህ ሌላ የሆኑ አማልክት በሙሉ ጣኦታትና በሃሰት ትምህርቶች ላይ የተመሠረተ አምልኮት የሚፈጸምላቸው ናቸውና።

በዓለማዊ ጌታ ኃያሉ አላህ የ «ሁን» ቃል የተገኘው ይህ አጽናፈ ዓለምና በውስጡ ያሉ ነገሮች፤ በይበልጥም ደግሞ የሰው ልጅ የሚገኝባት ይህች ዓለም አላፊ፤ ጠፊና በብልጭልጭ ትርፍቶች የተሞላች መሆኗን ማወቅ ተገቢ ነው።

﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبَلُّوْكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾ ﴾
 الأنبياء: ٣٥

«እፍስ ሁሉ ሞትን ቀማሽ ናት። ለመፈተንም በክፉም በበጎም እንሞክራችኋለን። ወደኛም ትመለሳላችሁ።» (አል-አንቢያ :35)

የሰው ልጅ ዋነኛ የመፈጠር ግብ መሆን ያለበት በመጨረሻው ዓለም ለስኬቱ መብቃት ነው። አላህ እንዲህ ይላል፡-

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ ﴾
 عمران: ١٠٢

«እናንተ ያመናችሁ ሆይ አላህን ተገቢውን መጠንቀቅን ተጠቀንቀቁት። እናንተም ሙስሊሞች ሆናችሁ እንጂ አትሙቱ።» (አሊ.ዒምራን :102)

አላህ በተጨማሪም እንዲህ ይላል፡-

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ الحشر: ١٨

«እናንተ ያመናችሁ ሆይ! አላህን ፍሩ። ማንኛይቱም ነፍስ ለነገ ያስቀደመችውን ትመልከት። አላህንም ፍሩ፤ አላህ በምትሰሩት ሁሉ ውስጥ አዋቂ ነው። » (አል-ሐሽር: 18)

የሞት መከራ ይፍጠንም ይዘግይም መጨረሻ ለመሆኑ ጥርጥር የለም። ይህን ሐቅ ወደድንም ጠላንም መቀበል ይኖርብናል። ሞት በቀንም ሆነ በሌሊት ከእኛ ጋር እንደተፋጠጠ ይገኛል። ሆኖም ግን የሰው ልጆች ስንባል ይህንን የማይቀር ፍዳ ለመቀበልና ለእርሱም ሁነኛ ዝግጅት ለማድረግ ብዙም ስንጥር አንታይም። ይህም ዝንጋቱያችን በመጨረሻ በራሳችን ላይ ልንገፈትረው የማንችል የሆነን መከራ ከመቆለል በስተቀር ሌላ ነገር አናተርፍም። እንደተዘናጋንም ሞት በድንገት ደርሶ እያካለበ ይወስደናል። ከዚያች ቅጽበት በኋላም በነፍስ ወከፍ በእያንዳንዳችን ላይ ቂያማ (ዕለተ ትንሳዔ) የቆመብን ያህል ይሆናል። አላህ እንዲህ ይላል፡-

﴿ أَقْرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ﴿١﴾ الأنبیاء: ١

«ለሰዎች እነርሱ በዝንጋታ ውስጥ (መሰናዳትን) የተው ሆነው ሳሉ ምርመራቸው ቀረበ።» (አል-አንቢያ : 1)

ኃይሉ አላህ መዘናጋት ለማንም እንደማይበጅና የሚያመጣው መዘዝም የከፋ መሆኑን እንዲህ በማለት ይገልጻል፡-

﴿يَتَأْتِيهَا الْإِنْسَانُ مَا عَرَّفَكَ بَرِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِي أَيِّ صُورَةٍ

مَا شَاءَ رَزَّكَ ﴿٨﴾ الانْفِطَارُ: ٦ - ٨

«አንተ ሰው ሆይ! በቸሩ ጌታህ ምን አታለህ? በዚያ በፈጠረህ፣ አካለ ሙሉም ባደረገህ፣ ባስተካክለህም። በማንኛውም በሻው ቅርጽ በገጣጠመህ (ጌታህ ምን አታለህ? (አል-ኢንፊጣር: 6-8)

ሃቁና በዚህች ዓለም ላይ ያለው የሕይወት ተሞክሮ እንደሚያሳየን የሰው ልጅ በየአለቱ የመሞት እድሉ ከፍ ያለና ሕይወቱን የሚያሳጡት ነገሮችም ከጊዜ ወደ ጊዜ እየበረከቱ መሄዳቸውን ነው። ህመም፣ ያልታሰበ አጋጣሚ፣ ሰው ሰራሽ አደጋ፣ የተፈጥሮ አደጋ፣ ጦርነት ወዘተ .. የሰውን ነፍስ ለመቀማት የተሰናዱ የተለያዩ ሰበቦች ናቸው።

ይሁን እንጂ ብዙ ሰዎች ይህን ከመሰለው አስፈሪ ሁኔታ ጋር ውለው እያደሩ የሞትን መምጣት ወይም አለመምጣት ከጉዳይ አይክቱትም። ለመሆኑ ሞት ማለት በዚህችና በመጨረሻ ዓለም መካከል የሚገኝና ሁለቱንም የሚለያይ መስመር መሆኑን ልብ አላሉምን? አላህ ይህን መሳይ ሁኔታ ውስጥ ለሚገኙ ሰዎች የሚከተለውን ተግሳጽ በቁርዓን ይሰጣል፡-

﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَمِيٍّ يُمَعَى ﴿٣٧﴾ الْقِيَامَةُ: ٣٦ - ٣٧

«ሰው ስድ ሆኖ መትተውን ይጠረጥራልን? የሚፈሰስ ከሆነ የፍትወት ጠብታ አልነበረምን?» (አል-ቂያማህ: 36-37)

የዓለማት ጌታ አላህ ይህችን ዓለምና በውስጧ የያዘቻቸውን ጉዳገዶች ሁሉ እንዲሁም የሰውን ልጅ ሲፈጥረው ለታላቅ ዓላማ መሆኑንና ይህንንም የተፈጠረበትን ታላቅ ግብ ችላ ብሎ እንዳይገናኘው አላህ አበክሮ ያስጠነቅቃል፤ እንዲህ በማለት ፡-

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ الذَّارِيَاتُ: ٥٦

«ጋኔንና ሰውንም ሊገዙኝ እንጅ ለሌላ አልፈጠርኳቸውም።»
(አገዝ-ዛሪያት፡ 56)

አላህ በተጨማሪም እንዲህ ይላል፡-

﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ
آيَاتِنَا غَفْلُونَ ﴿٧﴾ أُولَٰئِكَ مَا لَهُمْ النَّارُ إِلَّا مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾﴾ **يونس:**

٨ - ٧

«እነዚያ መገናኘታችንን የማይፈሩት ቅርብቱንም ሕይወት የወደዱ በእርሷም የረኩ እነዚያም እነርሱ ከአንቀጾቻችን ዘንጊዎች የሆኑ እነዚያ ይሠሩት በነበሩት ምክንያት መኖሪያቸው በእሳት ውስጥ ነው። »
(ዩኑስ፡ 7-8)

ስለዚህ የሰው ልጆች ከላይ የተጠቀሱትን የቁርዓን አንቀጾች ሁልጊዜም በማስተንተን በእነርሱ እየተመሩ ምድራዊ ሕይወታቸውን ሊመሩ ግድ ነው። ደግመውና ደጋግመው ማስታወስ ያለባቸው በተሰጣቸው በህይወት የመቆየት እድል መልካም ሥራ ሠርተውና በበቂ ሁኔታ ተሰንቀው ወደ መጨው ዓለም መሄድ የሚያስፈልግ መሆኑን ነው። ሞት አንድ ጊዜ ከመጣና በእርሱ መዳፍ ውስጥ ከተጨመደዱ በኋላ መልካም ሥራን መሥራት ፈጽሞ የማይታሰብ ነገር ነው። የጥበብና የማስተዋል ባለቤት የሆነው አላህ እንዲህ ይላል፡-

﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ
أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ يُؤَخَّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ
خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾﴾ **المنافقون:** ١٠ - ١١

«አንዳችሁም ሞት ሳይመጣውና ጌታዬ ሆይ! እንድመጸውትና ከደጋጎቹም ሰዎች እንድሆን ጥቂት ጊዜ ብታቆዩኝ ኖሮ እመኛለሁ፤ ከማለቱ በፊት ከሰጠናችሁ ሲሳይ ለግሱ። ማንኛይቱም ነፍስ (የሞት)

ጊዜዎ በመጣባት ጊዜ አላህ በፍጹም አያቆያትም። አላህም በምትሠሩት ሁሉ ውስጥ አዋቂ ነው።» (አል-ሙናፊቁን : 10-11)

የሰው ልጆች መጨረሻቸው ከአፈር መለወስ፣ ብቸኝነት፣ አስፈሪ ዝምታን የሚያስከትለው ሞትና በቀብር መከተት መሆኑን ያውቃሉ። ይሁን እንጂ ብዙዎቹ ለዚህ - ከመልካም ሥራ በስተቀር ጥሩ አቀባበል የማይገኝበት ቦታ - ዝግጅት ሲያደርጉ አይታዩም። ሰዎች በእርግጥም የቀንና የምሽት መፈራረቅን እንደዘበት እያስተዋሉ በታላቅ መዘናጋት ውስጥ ይገኛሉ። በዚህች ዓለም ውጥንቅጡ የወጣ ሕይወት፣ በገንዘብ፣ በልጆችና በብልጭልጭ ነገሮች እየተፎካከሩ ይዋልላሉ። አጠቃላይ ሁኔታቸው በሚከተለው የቁርዓን አንቀጽ የተገለጸውን ይመስላል፡-

﴿الْمُهْمُوكُمُ التَّكَاثُرُ ۝۱ حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۝۲ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝۳ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝۴ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ۝۵﴾ التكاثر: ۱ - ۵

«በብዛት መፎካከር (ጌታችሁን ከመገዛት) አዘናጋችሁ። መቃብሮችን እስከጎበኛችሁ ድረስ። ተከልከሉ ወደፊት (ውጤቱን) ታውቃላችሁ። ከዚያም ተከልከሉ ወደፊት ታውቃላችሁ። በእውነቱ (የሚጠብቃችሁን) እርግጠኛ እውቀትን ብታውቁ ኖሮ (ባልዘነጋችሁ ነበር)።» (አት-ተካሱር: 1-5)

እርግጥ ነው ከተወለድንበት ጊዜ ጀምሮ ሞትን ወደ መቃብራችን እስክንከተት ድረስ ብዙዎቻችን የምንኖረው ዘልማዳዊና ግዴላሽነትን የተላበሰ ሕይወት ነው። በዚህ ሂደትም ረዥሙን ጉዞ ከሚገባው በላይ የሚንዝና በእድሜ ክርን ተደቁሶ ወደ ልጅነት ሕይወቱ የሚመለስ ሰው አለ። እንዲህ ዓይነቱ ሰው በቂ ስንቅ ይዞ ካልሄደ ወዮለት! የሚከተለው የቁርዓን አንቀጽ ይህንኑ ይገልጻል፡-

﴿وَمَنْ تَعْمِرُهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ۝۶۸﴾ يس: ۶۸

«ዕድሜውንም የምናረዝመውን ሰው በፍጥረቱ (ወደ ደካማነት) እንመልሰዋለን። አያውቁምን?» (ያሲን፡ 68)

አቡ ሰፍዋን አብደላህ ቢን ቡስር አል-አስሎሚ (ረ.ዐ.) ባስተላለፉትና ቲርሚዚ በዘገቡት ሐዲስ ፤ የአላህ መልእክተኛ (ሲ.ዐ.ወ) እንዲህ ብለዋል፡-

«ከሰዎች ሁሉ በላጩ ዕድሜው ረዝሞ ሥራው ያማረ ሰው ነው።»

የሕይወትን አቀባትና ቁልቁለት የበዛበት አድካሚ ጉዞ በመጨረስ ሰው ወደ መቃብሩ ከመግባቱና «ሩጫዬን ጨርሻለሁ» ከማለቱ በፊት አሸናፊ የሚያደርገውን መንገድና የኑሮ ዘይቤ መምረጥ አለበት። ይኸውም በስጋዊ ስሜቶቹ ላይ ለመሠልጠንና በነፍስያውም ላይ ለመንገስ የሚያስችለው አላህን የመፍራት መንገድ ነው።

አቡ ያዕሳ ሸዳድ ኢብን አውስ (ረ.ዐ.) ነቢዩ እንዲህ ማለታቸውን ዘግበዋል፡-

«አዋቂና ብልህ ሰው ማለት ሥጋዊ ፍላጎቱንና ስሜታዊ ዝንባሌውን ተቆጣጥሮ ከሞት በኋላ ላለው ሕይወቱ የሰራ ሰው ነው። ሞኝ፣ ተላላና ደካማ ሰው ማለት ደግሞ ራሱን (ወደተከለከለና አጥፊ ወደሆኑ እኩይ ምግባራት በምትመራው ነፍሱ) ስሜታዊ ዝንባሌ ቁጥጥር ስር የዋለና የዝንባሌው ተከታይ በመሆን (የአላህን ምህረትና ፀጋን ያለ አንዳች ጥረት) የሚጠብቅ ነው። » (ቲርሚዚ የዘገቡት)

ከነቢዩ (ሲ.ዐ.ወ) መላክ በፊት አካዝ በተባለው የአረቢያ ዝነኛ የመገበያያ ሥፍራ ኩሳ ቢን ሰዲዳህ የተባለ አላህን የሚፈራ ሰው እዚያ ለተሰበሰበው ሕዝብ የሚከተለውን ንግግር አድርጎ ነበር። ይህ ሰው በሕዝቦቹ ዘንድ የሚወደድና አክብሮት የተቸረው በመሆኑ ገና ወደ ሥፍራው እንደደረሰ ሞቅ ያለ አቀባበል ነበር የተደረገለት። እናም እንዲህ አለ፡-

«ሰዎች ሆይ! ወደ እኔ ኑ። ከዚያም የምነግራችሁን አድምጡና ተግላጽን ውሰዱ። ፍጥረት የተባለ ሁሉ ይሞታል። የሞተ ደግሞ ይበሰብስና ከአፈር ይደባለቃል። ዝናብ ይዘንባል፣ እጽዋትና ሳሮች ይበቅላሉ። ሕጻናት ይወለዱና አድገው ወላጆቻቸውን ይተካሉ። ከዚያም ሁሉም ነገር ያረጅና ያልቅለታል። ይህ ዓለም የክስተቶች ቅደም ተከተል እንጂ ሌላ አይደለም። አንዱ ሌላውን እየተከተለ የሚፈራረቅበት መድረክ...»

አቡ ሰኢድ አል-ኸድሪ (ረ.ዐ) ባሰተላለፉት መሠረት የአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ብለዋል፡-

«ዱንያ (ዓለም) አረንጓዴና ጣፋጭ ናት። አላህ በዚህች ዓለም ላይ ተጠሪው አድርጓችሁ ምን እንደምትሰሩ ያያችኋል። በዓለማዊ መጠቀሚያ ውስጥ ተዘፍቃችሁ ከመማረክና ከሴቶች ጋር በሚኖራችሁ ግንኙነት ከሚፈጠረው እኩይ ተግባር ተጠንቀቁ። አላህን ፍሩ። የእስራኪል ልጆች የመጀመሪያ መፈተኛ ሴቶች ነበሩና።» (ሙ-ስሊም)

ዓሊ ኢብን አቡ ጧሊብ (ረ.ዐ.) እንዲህ ብለዋል፡-

«የሰው ልጆች ሁሉ በእንቅልፍ ላይ ናቸው። ሲሞቱ ከእንቅልፋቸው ይነቃሉ። »

ስለዚህም እውነተኛ ሕይወት ማለት ይህች ያለንባትና ፈጣን የሆነችው አይደለችም። እውነተኛዋ የመኖሪያ ሃገር አላህ ለፈራህያን ደግሶ ያዘጋጃት የሆነችው የመዘውተሪያዋና መደሰቻዋ ጀነት ናት።

﴿ وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴾ **آل عمران: ١٣٣**

«ከጌታችሁ ወደሆነችም ምሕረትና ስፋቷ እንደ ሰማያትና ምድር ወደ ሆነች ገነት አላህን ለሚፈሩ የተዘጋጀች ስትሆን ተቻክሉ።» (አሊ-ዒምራን: 133)

ከሞት ሁሉ አስቀያሚ የሆነው ሞት ከአላህ ጋር ሳይተዋወቁና እርሱንም ሳይገዙት መሞት ነው። ኃያሉ አላህ እንዲህ ይላል፡-

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ ۖ وَلَا تَمُونَنَّ إِلَّا وَآنتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾﴾ **عمران: ١٠٢**

«እናንተ ያመናችሁ ሆይ! አላህን ተገቢውን መጠንቀቅን ተጠንቀቁት። እናንተም ሙስሊሞች ሆናችሁ እንጂ አትሙቱ።» (አሊ.ዲ.ም.ራ.ን: 102)

በዚህም ነው አማኝ የሆነ ሰው እንዴት እንደሚኖርና እንዴትም እንደሚሞት በማሰብ ሁልጊዜም መጨነቅ ያለበት። ሕይወቱም ሆነ አሚሚቱ አላህ በሚፈልገውና በሚወደው መንገድ መሆን ይኖርበታልና።

﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٣﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۚ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٢﴾﴾ **الأنعام: ١٦٢ - ١٦٣**

«ስግደቱም፣ መገዛቱም፣ ሕይወቱም፣ ሞቱም ለዓለማት ጌታ ለአላህ ነው ባል። ለእርሱ ተጋሪ የለውም። በዚህም (በማጥራት) ታዘዝኩ።...» (አል-አንአም: 162-163)

ይህን ከማድረግና ቀናውን ጎዳና ከመከተል ውጪ ለማንም ሰው ቢሆን ነቢያትን ጨምሮ መድህን የሚያስገኝ ነገር አይኖርም።

በዚህም የተነሳ ነው የአላህ ነቢይ ዩሱፍ (ዐ.ሰ.) ወደ አላህ በመጠጋት የእርሱን እርዳታና ጥበቃ እንደሚሹ ሲገልጹ የምናያቸው። ያለ እርሱም እዝነትና ድጋፍ ሙስሊም ሆኖ መሞት የማይቻል ነውና።

﴿رَبِّ قَدْ ءَاتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مَا تَأْوِيلُ الْأَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْءَرْضِ أَنْتَ وَرِيءٌ فِي الدُّنْيَا وَالْءَاخِرَةِ ۚ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾﴾ **يوسف: ١٠١**

«ጌታዬ ሆይ! ከንግሥና በእርግጥ ሰጠኸኝ። ከሕልሞችም ፍቺ አስተማርከኝ። የሰማያትና የምድር ፈጣሪ ሆይ! አንተ በቅርቡቱና በመጨረሻይቱ ዓለም ረዳቴ ነህ። ሙስሊም ሆኜ ግደለኝ። ከመልካሞቼም አስጠጋኝ (አለ)።» (ዩሱፍ:101)

ይህን የቁርአን አንቀጽ ስናነብ ግልጽ የሚሆንልን ጉዳይ ነቢያትም ቢሆኑ የአላህ እዝነትና ርህራሄ ካልተከተላቸው በስተቀር ለስኬት እንደማይበቁ ነው። እነርሱ እንዲህ አላህን የሚፈሩና ለፍጻሜያቸው የሚያስቡ ከሆኑ እኛ እንዴት ልንሆን ነው? ስለዚህ ማንኛውም ሙስሊም የሆነ ሰው ሕይወቱን መምራት ያለበት አላህን በመፍራትና ምህረቱንም ተስፋ በማድረግ መሆን ይኖርበታል።

በፍርዱ ቀን የምናየው ሁኔታ በዚህች ዓለም የመጨረሻዋን እስትንፋሳችን የነበረንን ሁኔታና ያሳለፍነውን የሕይወት ዘይቤ ነው በቀጥታ የሚያንፀባርቀው። የእኛ የሙስሊሞች መድሀን የተረጋገጠበት የሆነው ቁርአን፤ ሰዎች በመጨረሻው የሕይወታቸው ቅጽበት ያሳዩትን ሁኔታና ምድራዊ አኗኗራቸው ምን ይመስል እንደነበር እያነፃፀረ ብዙ ምሳሌዎችን አቅርቦልናል።

ለምሳሌ፡ ነቢዩላህ ሙሳ (ዐ.ሰ) ከፈጣሪያቸው የተሰጣቸውን ተፃምር ለፈርዖንና መማክርቱ እንዲሁም እርሱ ለሰበሰባቸው አስማተኞች ባሳዩ ጊዜ የተከሰተው ምን ነበር? አዎን! ጠንቁቶ በሙሳ ጌታ ማመናቸውን በመግለጽ በስግደት ወድቀዋል። አላህ እንዲህ ይላል፡-

﴿قَالُوا يَا مَتَابِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٢٢﴾﴾ الأعراف: ١٢١ - ١٢٢

«አሉ...በዓለማት ጌታ አመንን። በሙሳና በሃሩን ጌታ።» (አል-አዕራፍ: 121-122)

ይሁን እንጂ ጨካኝና አመለኛው ፈርአን በሥጋቸው ብቻ ሳይሆን በነፍሳቸውም ላይ ስልጣን ያለው እስኪመስለው ድረስ በመደንፋት እንዲህ እያለ አስፈራርቷቸዋል፡-

﴿ قَالَ فِرْعَوْنُ ءَأَمِنْتُمْ بِءِيَّ قَبْلِ أَنْ ءَادَنْ لَكُمْ^ط إِنَّ هَٰذَا لَمَكْرٌ مَكْرَتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَا ءَأَهْلَهَا^ط فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَأَقْطَعَنَّ ءَأَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِّنْ خَلْفٍ ثُمَّ لَأُضِلَّنَّكُمْ

﴿ أجمعين ﴾ ﴿١٢٤﴾ الأعراف: ١٢٣ - ١٢٤

«ፈርድን አለ:- እኔ ለእናንተ ሳልፈቅድላችሁ በፊት በእርሱ አመናችሁን? ይህ በከተማይቱ ውስጥ ሰዎችን ከርሱ ለማውጣት በእርግጥ የተስማማችሁበት ተንኮል ነው። ወደፊትም (የሚደርስባችሁን) ታውቃላችሁ። እጆቻችሁንና እግሮቻችሁን በማፈራረቅ በእርግጥ እቆራርጣለሁ። ከዚያም ሁላችሁንም በእርግጥ እሰቅላችኋለሁ። » (አል-አዕራፍ :123-124)

ሆኖም ግን ፈርድን እንዲህ ብሎ ቢያስፈራራቸውም ቅሉ በእምነት ውስጣቸው የረሰረሰው አማኞች በጥልቅ ዕምነት በተጥለቀለቀ ወኔ እንዲህ አሉት ፡-

﴿ قَالُوا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا نُنْقِمُ مِنْهَا^ط إِلَّا أَنْتَ ءَأَمْنَا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَنَا^ط رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا^ط وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾ الأعراف: ١٢٥ - ١٢٦

«...አለ። እኛ ወደ ጌታችን ተመላሾች ነን። የጌታችንም ተአምራቶች በመጡልን ጊዜ ማመናችንን እንጂ ከእኛ ሌላ የምትጠላው ነገር የለም። ጌታችን ሆይ ፤ በእኛ ላይ ትዕግስትን አፍስስ። ሙስሊሞችም ሆነን ግደለን። » (አል-አዕራፍ: 125-126)

ይህን ካሉ በኋላ በታላቅ ድፍረት ፈርድንን ሊጋፈጡት ተዘጋጁ። እስቲ የእነዚህን ሰዎች ሁኔታ በጽኑና እናስተውል። ፈርድን እንደዛተው ግፉን በእነርሱ ላይ መፈጸም ቢጀምርም ወደ ኋላ ከማፈግፈግና ነፍሳቸውንና አካላቸውን አትርፈው የቅርቢቱን ሕይወት ከመሻት ይልቅ ሙስሊሞች ሆነው መሞትን ብቻ ከጀሉ። በዚያ ታላቅ ጽናትን በሚጠይቅ መሪ ሰዓት የጌታቸውን እገዛ በመሻት

«...ጌታችን ሆይ! በእኛ ላይ ትዕግስትን አፍስስ። ሙስሊሞችም ሆነን ግደለን።» አሉ።

ይህን ታላቅ እምነታቸውን ጠብቀው ከዚህች ዓለም ለመሰናበት እጆቻቸውንና እግሮቻቸውን መቆረጥ እንዲሁም በስቅላት ተቀጥተው የመሞትን ዋጋ አስከፍሏቸዋል። ምንም እንኳን አሟሟታቸው የሰማዕት (ሸሃድ) አሟሟት ቢሆንም።

በተመሳሳይ ሁኔታ አስሃቡል-ኡኸዱድ (የጉድጓዱ ባለቤቶች) እየተባሉ የሚጠሩት በየመን አካባቢ የነበሩ የአሃዳዊ ክርስትና ወይም በኢሳ መልእክተኝነት ያምኑ የነበሩ ሰዎች የከፈሉትን መስዋእትነት እናገኛለን። እነዚህ ሰዎች የአላህን አንድነትና የኢሳንም መልእክተኝነት ከመመስከርና የጣኦት አምልኮትን ከመቃወማቸው ውጪ የሠሩት ኃጢአት አልነበረም። ሆኖም ግን ጨካኝ በነበረው የሂሚዮር ንጉሥ ዘነዋስና በተከታዮቹ ታላቅ የሆነ ግፍ ተፈፀመባቸው። በየመንገዱ ዳርና ዳር በተቆፈሩ ጉድጓዶች ውስጥ በተነደደና በሚንቀለቀል እሳት ውስጥ ከነሕይወታቸው እንዲገቡ ተደርገዋል።

ሐቢቡ ነጃር በመባል በቁርዓን ሱረቱ ያሲን ላይ የተጠቀሰው የአስሃቡል ቀርያ (የመንደሩ ሰዎች) ነዋሪ፣ ሲሆን በአላህ በማመኑ በድንጋይ ተወግሮ እንዲሞት ተደርጓል። ከመሞቱና ነፍሱ ከመውጣቷ በፊት ግን የዚህ ዓለም መስኮት ተዘግቶ የመጪው ዓለም ሕይወት መስኮት ከተከፈተለት በኋላ ትእይንት እንዲያይ ተደርጎ ነበር። በዚያም ታላቅ የሆነውን መለኮታዊ ፀጋና ማለቂያ የሌለውን የመጪውን ዓለም ተድላ አስተዋለ። ከዚያም በሕዝቦቹ አለማወቅና በመንፈስ መታወራቸውን በማሰብ በቁጭት እንዲህ አለ፡-

﴿ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْلَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٦٧﴾ ﴾ يس: ٢٦ - ٢٧

«... ግባ ተባለ (እርሱም) አለ፤ ወገኖቹ ቢያውቁ እመኛለሁ።።
ጌታዬ ለእኔ ምህረትን ያደረገልኝና ከተከበሩትም ያደረገኝ መሆኑን።»
(ያሲን :26-27)

በክርስትና የመጀመሪያ ዘመን አሃዳዊ ክርስትና እያበበ የነበረ ቢሆንም የግሪክና ሮማ ጣኦት አምላኪዎች ንጹህ የሆነውን ተውሂድ ይዘው ኢሳን በነቢይነት በተቀበሉ አማኞች ላይ ብዙ ግፎችን ይፈጽሙባቸው ነበር። ከግፎቻቸው መካከል ዋነኛው በቁማቸው (ከነሕይወታቸው) ለአንበሳና ለነብር አሳልፈው ይሰጧቸው የነበረው ነው። ሆኖም ግን እነዚያ ጠንካራ አማኞች በመከራ በመበርገግ እምነታቸውን እየካዱ ወደኋላ አላፈገፈጉም። ከዚያ ይልቅ ጽናትን በመላበስና የመጨውን ዓለም ሽልማት በማስታወስ ሁኔታውን ተጋፈጡት እንጂ።

የአላህ አልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) በካዕባ ጥላ ሥር መጎናጸፊያቸውን ተንተርሰው ሳሉ፡- «ከአላህ እርዳታ ለምን አይጠይቁልንም? ለምንስ አይጸልዩልንም? ብለን ስሞታ አቀረብን፤ ነብዩም፡-

«ከእናንተ በፊት ባለፉት ሕዝቦች ዘመን አንድ (አማኝ) ሰው ይያዝና ጉድጓድ ተቆፍሮለት ከጉድጓድ እንዲገባ ይደረጋል። ከዚያም መጋዝ ይመጣና ከራሱ ላይ ተደርጎ ለሁለት ይሰነጠቃል። ሥጋው ከአጥንቱ በብረት ሚዶዎች ይላጋል። ይህ ሁሉ ግን ከኃይማኖቱ አይመልሰውም ነበር።.....»ማለታቸውን አቡ ኡብደላህ ኸባብ ኢብን አረት (ረ.ዐ) አስተላልፈዋል። (ቡኻሪ)

የአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) የአብዱላህ ኢብን ኡመርን (ረ.ዐ.) ትከሻ ያዝ አድርገው እንዲህ ብለውት ነበር፡-

«በዚህች ዓለም ላይ ስትኖር እንደ እንግዳ ወይም መንገድ አቋራጭ ሁን።»

ከዚያም በኋላ ኢብን ኡመር (ረ.ዐ.) ራሳቸው እንዲህ ይሉ ነበር፡-

«ካመሸህ ንጋትን አትጠብቅ፤ በንጋት ደግሞ እስከምሽቱ (እኖራለሁ ብለህ) አትጠብቅ። ከጤናህ ለሕመምህ፤ ከሕይወትህ ደግሞ ለሞትህ ተዘጋጅ።» (ቡኻሪ)

እነዚህ ከላይ በተከታታይ የተጠቀሱ ድንቅ አባባሎች የዚህችን ዓለም ሕይወት አጭር መሆን እንድናስታውስና ለእውነተኛው ሃገር (ለአሺራ) እንድንዘጋጅ ያደርጉናል። የአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) በአንድ ወቅት በሶላታቸው ላይ እንዲህ ሲሉ ተደምጠዋል፡-

«አላህ ሆይ ! ኑሮ ማለት የመጨረሻው ዓለም (አሺራ) ኑሮ ነው ....» (ቡኻሪ)

የመልእክተኛው (ሰ.ዐ.ወ.) ባልደረባዎች ይህንን እውነታ በሚገባ በመገንዘባቸው ታላቅ የሚባሉና ሕያው ሆነው የሚኖሩ ተምሳሌቶችን ትተው ለማለፍ በቅተዋል።

ለምሳሌ ሁብይብ (ረ.ዐ.) ሲገደል፤ ወደ ተንዓም ሜዳ ከተወሰደ በኋላ በመገደያው ቦታ ላይ ሆኖ ለአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) ሰላምታ ለማድረስ በጣም ፈለገ። ሆኖም በዙሪያው ከተሰበሰቡት ከሃዲያን ውስጥ ይህን አደራ ተቀብሎ ሊያደርስለት የሚችል አንድም ሰው አልነበረም። ምርጫ ያልነበረው ሁብይብ (ረ.ዐ.) አይኖቹን ወደ ሰማይ ካቀና በኋላ እንዲህ አለ፡-

«አላህ ሆይ! እዚህ ካሉት ሰዎች ውስጥ ለመልእክተኛህ ሰላምታዬን የሚያደርስልኝ ሰው አላገኘሁም። እባክህ አንተ ሰላምታዬን አድርስልኝ!» በዚያው ቅጽበት ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) መዲና ሆነውና ከተከታዮቻቸው ጋር ተቀምጠው ሳሉ «ወአለይሂ ሰላም» አሉ። ይህም ማለት «በእርሱም ላይ የአላህ ሰላም ይሁን» ማለት ነው። ይህን የሰሙት ተከታዮቻቸው፡-

«የአላህ መልእክተኛ ሆይ! ለማን ሰላምታ ነው አጸፋውን የመለሱት?» በማለት ጠየቋቸው። እርሳቸውም ፡- «የወንድማችሁን

የሁብይብን ሰላምታ» በማለት መልስ ሰጡ። ከዚያ በኋላ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) ስለ ሁብይብ (ረ.ዐ) ሲናገሩ «በጀነት ጎረቤቴ ይሆናል።» ብለዋል።

ሌላው በምሳሌነት ሊጠቀስ የሚችልና ለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) ጥልቅ ፍቅር የነበረው ሰዓድ ኢብን ረቢአ (ረ.ዐ.) ነበር። ሳዕድ (ረ.ዐ.) ነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ.) በማማከር የተሳካለት ሰው ነበር። በተለይም የጦር ስልትን በተመለከተ ብዙ ምክርን ለግሏቸዋል። በኡሁድ ውሎ የአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) በውጊያ ላይ የቆሰሉና የተሰው (ሸሂድ የሆኑ) ሰዎች ተለይተው እንዲታወቁ ትዕዛዝ ሰጡ። በተለይ ደግሞ ሳዕድ ኢብን አል-ረቢአ ምን እንዳጋጠመው ለማወቅ የተለየ ጉጉት አሳዩ። ከዚያም አንድ ባልደረባቸውን ወደ ውጊያው ሜዳ ሄዶ የሳዕድን (ረ.ዐ.) ሁኔታ አጣርቶ እንዲያመጣ ላኩት። ያ መልእክተኛ ሳዕድን ለማግኘት ብዙ ደከመ። በሕይወት ካለ ጥሪዩን ይሰማል ብሎ በማሰብም እየጮኸ ተጣራ። ሆኖም ግን የሳዕድ ሬሳ አልተገኘም። በመጨረሻ ብዙም ተስፋ ሳያደርግ በሞቱትና በቆሰሉት ሰዎች መካከል ሰዓድን (ረ.ዐ.) ሊፈልገው ተንቀሳቀሰ። በድኑ ቆስሎ በሞትና በሕይወት መካከል ሆኖ አገኘው። ከዚያም እንዲህ አለው፡- «ሳዕድ ሆይ! ነቢዩ ናቸው አንተን እንድፈልግ የላኩኝ። በሕይወት መኖርህን ወይም ሰማእት መሆንህን እንዳጣራ ፈልገዋል።» ሰዓድ በዚህን ጊዜ ያለ የሌለ ጉልበቱን ሁሉ አሰባስቦ ድክም ባለ ድምጽ እንዲህ አለ፡-

«እኔ አሁን በሕይወት ካሉት ሳይሆን ከሞቱት ቁጥር ነኝ። ከዚያም እንዲህ በማለት ንግግሩን አከለ፡- «ለአላህ መልእክተኛ ሰላምታየን አድርስልኝ። ለሕዝባችን (ለአንሷሮች) ለዋሉት ውለታ አላህ ምንዳቸውን ይክፈላቸው። በአላህ ይሁንብኝ ከእናንተ አንዳችሁ ዓይናችሁ እያየና በሕይወት እያላችሁ በአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) ላይ አንዳች ጉዳት ቢደርስ ከአላህ ዘንድ ይቅርታን አታገኙም።» ይህን ካለ በኋላ ሰዓድ ነፍሱ ከአካሉ ተለየች። አላህ ይዘንለት። ሥራውንም ይውደድለት። የአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) የሰዓድ (ረ.ዐ.) ሁኔታ ሲነገራቸው እንዲህ

አሉ፡- «በእርሱም ላይ የአላህ ሰላም ይውረድበት፤ በሕይወቱም ሳለ በሚሞትበትም ጊዜ የአላህን መልእክተኛ በምክሩ ረድቷል፡፡»

የሚቀጥለው ዘገባ ደግሞ ከሁዘይፋ (ረ.ዐ.) የተወራ ሲሆን የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ.) ባልደረቦች የሞራልና የስብዕና ምጥቀት ያሳያል፡፡

«በየርሙክ ዘመቻ ላይ ተገኝቶ ነበር፡፡ ውጊያው በኃይል ተፋፍሞ ከቆየ በኋላ በረድ ብሎ ነበር፡፡ ከሙስሊሞች ውስጥ የተወሰኑት በቀስትና በጦር በመወጋታቸው ቆስለው እዚህም እዚያም ወድቀው እያቃሰቱ መጨረሻቸውን ይጠባበቃሉ፡፡ የቀረኝን ጥንካሬ ሁሉ አስተባብሬ የአጎቴን ልጅ ለማፈላለግ በቆሰሉት ተዋጊዎች መካከል ስዘዋወር ከቁስለኞች መካከል በደም ኩራ ውስጥ ተኝቶ አገኘሁት፡፡ በዚያ ሁኔታ ላይ እያለም መናገር ስላልቻለ በዓይኖቹ ነበር የሚያናግረኝ፡፡ እኔም የውሃ ኮርጃይን እያሳየሁት ውሃ ይፈልግ እንደሆነ በማለት፤ «ውሃ ትፈልጋለህ?» አልኩት፡፡ ምንም ጥርጥር የለውም፡፡ የደረቁት ከንፈሮቹ ውሃ እንደሚያስፈልገው ይመሰክሩ ነበር፡፡ ይሁን እንጂ ይህንኑም ቢሆን ለመመለስ አቅም አልነበረውም፡፡ አይኖቹን ወዲያና ወዲህ በማንክባለል ያለበትን የስቃይ ሁኔታ ሊገልጽልኝ ይሞክር ነበር፡፡ ውሃውን እየሰጠሁት እያለሁ የኢክሪማ ድምጽ ተሰማ «ውሃ ፣ ውሃ፣ እባካችሁ ማን ነው ውሃ የሚሰጠኝ?» አለ፡፡ ይህን ድምጽ እንደሰማ የአጎቴ ልጅ ሃሪስ ውሃውን ለኢክሪማ እንድሰጠው በአይኖቹ ገለጸልኝ፡፡

እኔም ሸሃድ (ሰማእት) ሆነው በተኳሳው አሸዋ ላይ በተጋደሙት አስከሬኖች መካከል እየሮጥኩ ወደ ኢክሪማ ደርሼ ውሃውን ልሰጠው ስል የአያሽን «እባካችሁ ጠብታ ውሃ የለም?» የሚል ድምጽ ሰማን፡፡ በዚህ ጊዜ ኢክሪማ ለአያሽ ውሃውን እንድወስድለት ነገረኝ፡፡ ልክ ሃሪስ ፈልጎ እንዳላገኘ ሁሉ ኢክሪማም ሳይጠጣ ቀረ፡፡ እኔም ጊዜ ሳላጠፋ በሙታኑ መካከል እየሮጥኩ አያሽ ጋር ስደርስ የሚከተሉትን ቃላቶች ከአንደበቱ ሰማሁ፡-

«አላህ ሆይ! በአንተ መንገድ ነፍሳችንን ለመሰዋት አንድም ጊዜ ወደኋላ ብለን አናውቅም፡፡ እባክህ የሸሃድነትን ክብር አጎናጽፈን፤

ኃጢአታችንንም ማረን!» አያሽ እያበቃለት ነበር። ውሃውን ተመለከተው፡
፡ ሆኖም ግን ለመጠጣት ጊዜ አልነበረውም። የመጨረሻ ንግግሩ ሸሃዳ
ማለት ነበር። ከዚያም ፈጥኜ ወደ ኢክሪማ ስሄድ እርሱም ሰማእት ሆኖ
አገኘሁት። በዚህ ጊዜ «አሁን ግን ለአጎቴ ልጅ ልደርስለት ይገባል»
ብዬ በፍጥነት ወደ ሃሪስ ስሄድ ያሳዘናል፤ እርሱም የንደኞቹን እጣ
ተጋርቷል። በሚያሳዘን ሁኔታ የውሃ ኮሮጆዬ እንደሞላ ቢሆንም እነዚያ
ሶስት ሰማዕታት (ሸሃዶች) ሳይቀምሱለት ነበር ነፍሶቻቸው ከሥጋቸው
የተለዩት።

ሁዙይፋ (ፈ.ዐ.) በዚያ ቦታ ላይ ያን ክስተት ካስተዋለ በኋላ ምን
እንደተሰማው ሲናገር እንዲህ ይላል፡-

«በሕይወቴ ሁሉ ብዙ አጋጣሚዎችን ተመልክቻለሁ። ነገር ግን
እንደዚህ ክስተት መንፈሴን የናጠኝ አጋጣሚ አልተፈጠረም። በእነዚያ
ሶስት ሰዎች መካከል ምንም ዓይነት የዝምድና ትስስር ባይኖርም አንዱ
ለሌላው ያሳየውን አሳቢነት፣ ፍቅርና መስዋእትነት ሳስተውል
እንዳደንቃቸው አድርጎኛል። ትዝታቸውም እስክሞት ድረስ በሕሊናዬ
አብሮኝ ይኖራል።

ምዕራፍ ሁለት

አላህን ማስታወስ

በዚህች ዓለም ላይ ቀናውን ጎዳና እንደተመራ (ሷሊህ) ሰው መኖር ካለብን ለመጨረሻው ዓለም ስኬት ያበቃን ዘንድ በመልካም ሁኔታ ስንቃችንን ልንቋጥር ግድ ነው። በቀጣዩ ሐዲስ እንደተጠቀሰውም ሰው የዘራውን እንጂ ሌላን ነገር አያጭድም። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) እንዲህ ብለዋል፡-

«እንደ አኗኗራችሁ ትሞታላችሁ። እንደ አሟሟታችሁ ትቀሰቀሳላችሁ።»

ዋናውና የመጨረሻው ግባችን መሆን ያለበት የመጨረሻውን ትንፋሻችንን ስናወጣ አላህ ዘንድ የሚኖረን አቀባበል ያማረ መሆኑን ማረጋገጥ ነው። ይህን ሁኔታ በአንክሮ ካስተነተንነው መለኮታዊው ምስጢር ብዙ ነገሮችን ያካተተ ሆኖ እናገኘዋለን። አንድ አማኝ ሕይወቱን በሙሉ መልካም ነገሮችን ሲፈጽም ቢኖርም ውድ የሆነችውን ጀነት በእርግጠኝነት ለማግኘት ሙሉ ዋስትና የለውም። በሌላ በኩል አንድ ሰው በኃጢአት ተዘፍቆ ቢኖር እንኳ የአላህን ምህረት ሊያገኝና በመጨረሻ ለስኬት ሊበቃ ይችላል። ይህን ጉዳይ አስመልክቶ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) የሚከተለውን ሐዲስ ተናግረዋል፡-

«...ከእርሱ በቀር ሌላ ጌታ በሌለው በአላህ ስም እምላለሁ። ከእናንተ አንዳችሁ የገነት ሰዎችን ሥራ የሚሰራ (የሚመስል) በእርሱና በእርሷ (በጀነት) መካከል የክንድ ያህል ርቀት እስኪቀር ድረስ፤ ነገር ግን የተጻፈው ይቀድመውና የጀሃነም ሰዎች የሚሰሩትን ስርቶ ጀሃነም ይገባል። እንዲሁም ከመካከላችሁ የአሳት ሰዎች የሚሰሩትን የሚፈጽም (የሚመስል) አለ። ግና የተጻፈው ይቀድመውና የጀነት ሰዎች የሚሰሩትን ሥራ በመሥራት ጀነት ይገባል።» (ቡኻሪና ሙስሊም)

ከአላህ ፍጡራን ውስጥ እውቀትን የታደሉ፣ ሆኖም ግን በዚያ በተሰጡት እውቀት መንፈሳቸውን አስጊጠው የአላህን ሞገስ ከማግኘት ይልቅ ስሜታቸውን በመከተላቸው ምክንያት የከሰሩ ይገኛሉ። ከእነዚህ የክስረቱ ባለቤቶች መካከል ሰይጣን፣ ቃሩን ባዕላም ቢን በውራ እንዲሁም የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) የቅርብ ባልደረባ የነበረው ሳዕልባ ይገኙበታል። እነዚህ ሁሉ በቅርቡ ዓለም ሕይወት የተታለሉና ከአላህ እዝነት የተባረሩ መሆናቸው ይታወቃል።

ሁላችንም እንደምናውቀው ሰይጣን በአንድ ወቅት በአላህ ዘንድ የከበረና ቀራቢ ባለሟልም ነበር። ሆኖም ግን በውስጡ ባሳደረው ኩራት የተነሣ የአላህን ታላቅነትና የሻውን እንደሚሰራ ማየትና መመዘን አልቻለም። እናም ከአቅሙ በላይ አላህን በመገዳደር የሰው ልጆች ሁሉ አባት ከሆኑት ከአደም እንደሚበልጥ ተናገረ። በዚህ ትእቢቱም እየገፋበት መጥቶ የአላህን ትዕዛዝ ወደ መጣሱ ተሸጋገረ። በመጨረሻም ከአላህ እዝነት በመባረርና እስከፍርዱም ቀን ድረስ የእርሱን እርግማን በላዩ በመሸከም ሲባዘን ይኖራል። የፍርዱ ቀን ሲመጣም ወደ ዘላለማዊው ጀሃነም ከነዘርማንዘርቹ ይገባል።

ቃሩን በአንድ ወቅት ድሃ የነበረ ሲሆን አላህን የሚገዛ (ሷሊህ) ሰው ነበር። እንዲሁም የተውራት ዕውቀት ካላቸው ካህናትም ታላቁ ነበር። ከዚህም በላይ ሙሣ (ዐ.ሰ.) ባደረጉለት ጸሎት ምክንያት ሃብት የሚያስገኝ የኬሚስትሪ (አልኬሚ) ምስጢርን ያውቅ ነበር። ይሁን እንጂ ኋላ ኋላ ይህንን እውቀቱን ለከንቱና ተራ ፍላጎቱ ማዋል ጀመረ።

የቃሩን ሃብት እጅግ ብዙ ከመሆኑ የተነሣ የካዝናዎቹን ቁልፎች ለመሸከም ብቻ ብዙ ሰዎች ያስፈልጉ ነበር።

በዚህ ዓይነት ታላቅ ኩራትና ማንክሉብኝነት የተወጠረው ቃሩን በአንድ ወቅት ነቢዩ ሙሣ (ዐ.ሰ.) ከገንዘቡ ዘካ አውጥቶ እንዲያካፍል ሲጠይቁት፡- «በገንዘቤ የምታዘው አንተ ነህ እንዴ?» በማለት መለሰላቸው።

በሌላ በኩልም ቃሩን ነቢዩ ሙሣ (ዐ.ሰ.) እና ወንድማቸው ሃሩን (ዐ.ሰ.) በያዙት መንፈሳዊ ደረጃም ይቀና ነበር። ይህ ቅናቱ የመጨረሻ ደረጃ ደርሶም ነቢዩ ሙሣን (ዐ.ሰ.) በብልግና ተጠያቂ እንደሆኑ በማስመሰል ከሏቸው ነበር። በዚህና በሌሎችም ቅጥ ያጡ ድፍረቶቹ አላህ ቃሩንን ከነሃብቱ በመሬት እንዲዋጥ በማድረግ ቀጥቶታል።

ባዕላም ቢን ባውራ የአላህን ልዩ ስም የሚያውቅና አላህን ከሚፈሩ የነገደ እስራኤል ሰዎች አንዱ ነበር። በወገኖቹ እስራኤላውያንም ዘንድ እንደ ቅዱስና ታላቅ ምሁር የሚቆጠር ነበር። ሆኖም ግን ባዕላም ቢን ባውራ ስሜቱን መከተል ሲጀምር መንፈሳዊ ደረጃውን አባከነ ወይም አጣ። ይህ ክስተት በሚከተለው አኳኋን በቁርአን ተገልጿል፡-

﴿ وَأَقْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبِعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثَ أَوْ تَتْرُكَهُ يَلْهَثُ ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصْ الْقِصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ الأعراف: ١٧٥ - ١٧٦ ﴾

«የዚያንም ተአምራታችንን የሰጠነውንና ከእርሱ የወጣውን፣ ሰይጣንም ያስከተለውን፣ ከጠማሞቹ የሆነውን ሰው ወሬ በእነርሱ ላይ አንብብላቸው። በሻንም ኖሮ በርሷ ከፍ ባደረግነው ነበር። እርሱ ግን ወደ ምድር ተዘነበለ። ፍላጎቱንም ተከተለ። ብጤውም ብታባርረው ምላሱን አውጥቶ እንደሚያስከልክ ወይም ብትተወው ምላሱን አውጥቶ

የሚያለከልክ እንደሆነ ውሻ ነው። ይህ የእነዚያ በአንቀጾቻችን ያስተባበሉት ሕዝቦች ምሳሌ ነው። ...» (አል-አኦራፍ ፡ 175-176)

ሌላው በእምነት ልቡ አገልግሎት ባለው ነገር ተብቃቅቶ ሲኖር የነበረና ከዚያ በኋላ ግን በዓለማዊ መጠቃቀሚያ ክፉኛ የተታለለውና ቀናውን መንገድ የሳተው ሰኦላባ ነው። ሰኦላባ ዘላለማዊቷንና የማትጠፋ የሆነችውን ሃገር በቅርቡቱና ፈጣን በሆነችው ብልጭልጭ ሃገር (ዱንያ) የቀየረ ከንቱ ሰው ነው። ከብዛኛውን ጊዜውን በመስጊድ ውስጥ ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) ጋር በመቀመጥ ንግግራቸውን ያዳምጥ ነበር። በኋላ ላይ ግን ለገንዘብና ለኃብት ባደረበት ታላቅ ጉጉት የተነሣ ያንኑ መንገድ ተከትሎ በመሄድ የብዙ ሲሳይ ባለቤት ሆነ። ከዚያ በኋላ ከሙስሊሙ ማህበረሰብ ተነጥሎ በመሄድ ከመጨረሻው ዓለም ዝግጅት ራሱን አቀበ።

ይህ በእንዲህ እያለም ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) የተላኩና የዘካን ገንዘብ የሚሰበስቡ ልኩካን ወደርሱ ተልከው ዘካ እንዲከፍል ሲጠይቁት አሻፈረኝ አለ። በዚህ መጥፎ አድራጎቱም ከመናፍቃን ጎራ ራሱን አስገባ። መጨረሻውንም አበላሸ። ኋላ ላይ ተጸጽቶ የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ.) ንግግርም በማስታወስ ወደ መልካም ሥራ ለመመለስ ቢያስብም ጊዜው ረፍዶበት ነበር። የአላህን መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) ይቅርታ ለማግኘት ብዙ ሙከራዎችን ማድረጉ አልቀረም። በመጨረሻ ከእርሱ ጋር ሲለያዩ የተናገሩት ንግግር እንደ ገደል ማሚቶ በጀርድ ላይ ያቃጭልበት ነበር።

«ሳኦላባ ሆይ! ብዙ ሃብት አከማችተህ ከማትብቃቃና አላህንም የማታመሰግን ከምትሆን ይልቅ በጥቂት ነገር ብትብቃቃና አመስጋኝ ብትሆን ይበልጥልሃል።» (የሶብሪና ኢብን ከሲር ተፍሲርን ይመልከቱ)።

በኢስላማዊ ሕግ ታላቅ እውቀት እንደነበረው የሚታወቀው ሱፍያን አስ-ሰውሪ ከእድሜው የበለጠ ያረጀ መስሎ ይታይ ነበር። ይህ ሊሆን የቻለው ለምን እንደሆነ ለሚጠይቁት ሰዎችም እንዲህ በማለት ይመልስላቸው ነበር፡- «አንድ መምህር (ሼክ) ነበረኝ። ይህ ሰው ብዙ ትምህርቶችን አስተምሮኛል። ሆኖም ግን የመጨረሻውን እስትንፋሱን ሲያወጣ (ሲሞት) ሸሃዳን (ክሊሙቱ ተውሃድን) ከእንደበቱ ሊያወጣ

ፈጽሞ አልቻለም። ሽሃዳ እንዲያደርግ ብዙ ጥረት ባደርግም እርሱ ግን አልሆነለትም። ይህን ካየሁ በኋላ በሁኔታው በመደንገጤ ሃሳብና ትካዜ አስረጃኝ።

እንግዲህ ሞት ወደኛ ሲመጣና መጨረሻችን ሲያምር ነው የምንረጋጋው። የፈርዖን አስማተኞች እንዳጋጠማቸው ብጤ የሕይወት ዘመናቸውን ሁሉ አላህን ሲያምጹ ኖረው መጨረሻቸው ያማረ ብዙ ናቸው። በሌላ በኩል ደግሞ ሕይወታቸውን ሙሉ አላህን ሲያመልኩና በቀናው ጎዳና ሲመላለሱ ኖረው ሊሞቱ አካባቢ የጥመትን መንገድ የሚይዙ አሉ። አላህ ይጠብቀንና ከእነዚህም መካከል ቃሩን፣ ባዕለምና ሰእለባ ይጠቀሳሉ። ስለሆነም አንድ ሰው የሚገኝበት መንፈሳዊ ደረጃ የቱንም ያህል ይሁን የነፍሱ ዝንባሌና ሰይጣን ሁልጊዜም እርሱን ለማዋረድ እየተጠባበቁት ይገኛሉ። ትክክለኛው ሰዓት ሲያጋጥማቸውም ከአላህ መንገድ ሊያስለቅቁት ይረባረባሉ። ሰይጣን በቁርዓን እንደተጠቀሰው በእርሱ (አደምን ማለቱ ነው) ምክንያት እንደተባረረ ብቀላ የሚያካሂድ መሆኑን ሲገልጽ እንዲህ ብሏል፦

﴿ قَالَ فِيمَا أُغْوِيَنِي لِأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ الأعراف: ١٦ - ١٧

«ስለ አጠመምከኝም ለእነርሱ በቀጥተኛው መንገድ ላይ በእርግጥ እቀመጥባቸዋለሁ። አለ። ከዚያም ከስተፊቶቻቸው፣ ከኋላቸውም፣ ከቀኞቻቸውም፣ ከግራዎቻቸውም በእርግጥ እመጣባቸዋለሁ። አብዛኖቻቸውንም አመስጋኞች ሆነው አታገኛቸውም (አለ)።» (አል-አዕራፍ: 17)

ሰይጣን ይህን ካለ በኋላ አላህን አንድ ውለታ እንዲያደርግለት ጠየቀ። እርሱም የፍርዱ ቀን እስኪመጣና የሰው ልጆች ከየመቃብሮቻቸው ወጥተው ለፍርድ ከዓለማቱ ጌታ ፊት እስኪቆሙ ድረስ አላህ እንዲያቆየው ነው። አላህም ይህን ጥያቄውን ተቀበለው። ከዚያም

ሰይጣን እውነተኛ አማኞች ካልሆኑ በስተቀር ከእርሱ ወጥመድ ማንም እንደሚያመልጥ እንዲህ በማለት ማሃላውን እየደረደረ ተናገረ፡-

﴿ قَالَ فِعْرَانُكَ لِأَعْوَابِهِمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ ﴿٨٣﴾ ﴾
፳፯ - ፳፰

«(እርሱም) አለ፤ በአሸናፊነትህ ይሁንብኝ በመላ አሳስታቸዋለሁ። ከእነርሱ ምርጥ የሆኑት ባሮችህ ብቻ ሲቀሩ።» (ሷድ : 82-83)

ስለዚህም ከሰው ልጅ ውስጥ ነቢይ ካልሆነ በስተቀር ከዚህ አደገኛ ዛቻ የሚያመልጥ የለም ማለት ነው። ለዚህም ነው ሁሉም አማኞች አላህ የሰጣቸውን ፀጋ በማመስገን፣ ትዕዛዙን በመፈጸምና ክልከላዎቹንም በመከልከል ቀጥ ማለት ያለባቸው። ከሞት አስፈሪ ትዕይንትና በዚያ ጊዜ ከሚመጣው አደጋ መዳኛው ብቸኛ መንገድ ሕይወትን አላህን በመፍራት ማሳለፍ ነው። ሞት የማይቀር የሰው ልጅ እዳ መሆኑን አውቀው ሲሰናዱ ለኖሩ ሰዎች አስፈሪ ሳይሆን ከጌታቸው ጋር የሚገናኙበትን ጊዜ የሚያቀርብላቸው በመሆኑ ወደው ይቀበሉታል።

የአላህ መልአክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) ይህን ዓለም ተሰናብተው ወደ መጨው ዓለም በሞት የተሸጋገሩበት የመጨረሻ ሰዓት በጣም አስደናቂ ናት። እርሳቸው በእርግጥም ሕይወታቸውን ሁሉ የአላህን ትዕዛዝ በመጠበቅና እርሱን ከልባቸው በማምለክ ያሳለፉ በመሆኑ የመጨረሻዎቹ ሰዓታቶቻቸው የሙሽርነት ምሽት የሚመስሉና ያማሩ ነበሩ። ዓኢሻና ዓለ. (ፈ.ዐ.) እንዳስተላለፉት «የአላህ ነቢይ በዚህች ዓለም ላይ ለመጨረሻ ጊዜ ባላለፏቸው ሶስት ቀናት አላህ መልአኩ ጁብሪልን እየላከ ስለጤንነታቸው እንዲጠይቃቸው ያደርግ ነበር። በመጨረሻው ቀን ግን ጅብሪል የሞት መልአክ የሆነውን አዝራኢልን አስከትሎ ነበር የመጣው። ከዚያም እንዲህ አለ፡-

«የአላህ ነቢይ ሆይ! የሞት መልአክ ለመግባት ፈቃድ እየጠየቀ ነው። እስከአሁን ድረስ ከአደም ልጅ የማንንም ፈቃድ ጠይቆ አያውቅም።

: ከአንተ በኋላም ከማንም ፈቃድ አይጠይቅም። እባክህ እንዲገባ ፍቀድለት!»

ከዚያም የሞት መልአክ ወደ እርሳቸው ገብቶ ከፊት ለፊታቸው ከቆመ በኋላ እንዲህ አለ:- «የአላህ መልእክተኛ ሆይ! ኃያሉ አላህ ወደ አንተ እንድመጣና ማንኛውንም ትዕዛዝህን እንድቀበል ልኮኛል። ከፈለግህ ነፍስህን ልውሰዳት። ካልፈለግክ ደግሞ ትቸልህ እሄዳለሁ።» የአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) በዚህ ጊዜ እንዲህ በማለት ጠየቁት:- «የሞት መልአክ ሆይ! በእውነቱ ይህንን ታደርጋለህ?» አዘጋጅሎ «እኔ ሁሉንም ያንተን ትዕዛዝ እንዳከብር ነው የተላክሁት» አለ። ጂብሪል (ዐ.ሰ.) በዚህ ጊዜ እንዲህ አለ:- «አሁመድ ሆይ! ኃያሉ አላህ አንተን ለማግኘት ናፍቋል!» ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) እንዲህ አለ:- «ከአላህ ዘንድ ያለው ይበልጥ የተሻለና ዘላቂም ነው። የሞት መልአክ ሆይ! የታዘዘከውን ፈጽም። ነፍሴን ውሰዳት።»

ከዚያ በኋላ ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) ከጎናቸው በዕቃ ላይ ከተቀመጠ ውሃ እጃቸውን እያነከሩ ፊታቸውን ታጠቡበት። ከዚያም «ላኢላሃ ኢላላህ» የሚለውን ቃል (ከሊ.ማ) ከተናገሩ በኋላ «በእርግጥ ሞት ጣእር አለው!» አለ። ከዚያም እጃቸውን ወደ ላይ አድርገው ጣሪያውን እያዩ እንዲህ አለ:- «አላህ ሆይ! ረፊቂል አዕላ፣ ረፊቂልአዕላ (ከላይኛዎቹና አላህ ፀጋውን ከለገሣቸው አድርገኝ፣ ከላይኛዎቹ ጋር አድርገኝ)»

ይህን በመሰለ ሁኔታ ያ የሰው ልጆች ሁሉ ፈርጥ፣ ክቡር ፍጡር፣ ለነፍሳቸው ያደሩ፣ ከዚህኛው አላፊ ሕይወት ወደ መጨውና ዘላለማዊው ሕይወት ተሸጋገሩ።

የሞትን አሰፈሪ ገጽታ ለመጋፈጥና ይህን የመሰለ ዕድል ለማግኘት ማንኛውም ሰው ራሱን መቆጣጠርና የነፍሱን ዝንባሌ መግታት መቻል አለበት። እንዲሁም ሕይወቱን በመለኮታዊው ሕግ ሥር አውሎ መምራትና በዚህ ዓይነት ሁኔታ የመጨረሻውን እስትንፋሱን ማውጣት ይኖርበታል። አላህ እንዲህ ይላል:-

﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾﴾ الحجر: ٩٩

«እውነቱም (ሞት) እስኪመጣህ ድረስ ጌታህን ተገዛ።» (አል-ሐጅር:99)

ይህ የቁርዓን አንቀጽ የያዘው መልእክት ታላቅና ሁሉንም የአላህ ባሮች የሚገዛ ነው። ማንም ብልህና አስተዋይ ሕሊናን የተቸረ ሰው አላፊ በሆነችውና እርባና በሌላት የዚህች ዓለም ሕይወት መታለል የለበትም። አላህ እንዲህ ይላል፡-

﴿وَأَثَرِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾﴾ النازعات: ٣٨ - ٤١

«ቅርቡቱንም ሕይወት የመረጠ ገሃነም እርሱ በእርግጥ መኖሪያው ናት፡፡ በሱ ፊት መቆምን የፈራ ሰውማ ነፍሱንም ከዝንባሌዋ የከለከለ ገነት እርሷ በእርግጥ መኖሪያው ናት።» (አን-ናዚአት: 38-41)

አላህ በተጨማሪም እንዲህ ይላል፡-

﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾ أُولَٰئِكَ مَا لَهُمْ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾﴾

«እነዚያ መገናኘታችንን የማይፈሩ፣ ቅርቡቱንም ሕይወት የወደዱ፣ በእርሷም የረኩ፣ እነዚያም እነርሱ ከአንቀያቸውን ዘንጊዎች የሆኑ፣ እነዚያ ይሰሩት በነበሩት ምክንያት መኖሪያቸው በእሳት ውስጥ ነው።» (ዩኑስ: 7-8)

አላህን የማስታወስን ፀጋ ለማግኘት የሚሻ ሰው ልቡን ከሽርክ (ማጋራትና) ቆሻሻ ነገሮች ማጽዳት አለበት። ያን ጊዜ በልቡ ላይ የእውነትና በሃቅ የመስራት ፀሐይ ፍንትው ብላ ትወጣለች። በሌላ በኩል ደግሞ አላህን ማስታወስን የተወ ሰው መንፈሳዊ ድቅቀት ያገኘዋል።

ሞራሉ ይላሽቃል። ሕሊናውም ይደንዛል። እንደ እንስሳት ወይም ከዚያ በታች የተዋረደ ይሆናል።

﴿ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾ الْحٰشِر: ١٩

«እንደ እነዚያም አላህን እንደረሱትና ነፍሶቻቸውን እንዳስረሳቸው (ሰዎች) አትሁኑ። እነዚያ እነርሱ አመጸኞቹ ናቸው።» (አል-ሐሽር:19)

በእርግጥም አላህን በማስታወስ ያልታነጸ መንፈስና ልብ የሰይጣን መጫወቻ መሆኑ አይቀሬ ነው። ሁልጊዜም ቢሆን አላህን ማስታወስና ሞትን መፍራት ልብን (ቀልብን) ሕያው ያደርጋል። ይህ እንዳይሆን የሚፈልገውና የሰው ልጆች ሁሉ ጠላት ኢብሊስ (ሰይጣን) ሁልጊዜም እኛን ለማጨናነቅና አላህን የምናስታውስበት ጊዜ እንዳናገኝ ለማድረግ ይረባረባል። ስለሆነም በተለያዩ ጉዳዮች መንፈሳችን እንዲያዝ ያደርጋል። አላህ ይህን ሁሉ ነገር ስለሚያውቅ ከሰይጣን ተንኮል እንድንጠበቅ እንዲህ የሚሉ የቁርአን አንቀጾችን አውርዷል።

﴿ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يٰٓبَنِي ٓءَادَمَ ٓأَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطٰنَ ٓإِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنْ أَعْبُدُونِي ٓهٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِيْلًا كَثِيْرًا ٓفَلَمْ تَكُونُوْا تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٢﴾ يٰٓس: ٦٠ - ٦٢

«የአደም ልጆች ሆይ! ሰይጣንን አትገዙ፤ እርሱ ለእናንተ ግልጽ ጠላት ነውና በማለት ወደእናንተ አላዘዘኩምን? ተገዙኝም፤ ይህ ቀጥተኛ መንገድ ነው (በማለትም)። ከእናንተም ብዙን ፍጡር በእርግጥ አሳስቷል የምታውቁም አልነበራችሁምን?» (ያሲን : 60-62)

ኃይሉ አላህ በብዙ የቁርዓን አንቀጾች በግልጽ የሚያስጠቀቅቀን ድርጊቶቻችን፣ ፍላጎቶቻችንና አጠቃላይ ፀባዮችን እንድንቆጣጠርና

እንድናርም ነው። ይህን የማናደርግ ከሆነ ሕይወታችን በሀዘን ማሳረን የማይቀር ነው። አላህ እንዲህ ይላል፡-

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾﴾

«እናንተ ያመናችሁ ሆይ! አላህን ተገቢውን መጠንቀቅን ተጠንቀቁት፤ እናንተም ሙስሊሞች ሆናችሁ እንጅ አትሙቱ።» (አሊ-ኢምራን : 102)

እዚህ ላይ አጽንኦት ሊያገኝ የሚገባው ሃሳብ ሁላችንም ቁርዓን ባበጃልን የሕይወት ዘይቤ እንመራ የሚል ነው። ይህች ዓለም አታላይ ነች። ሰው ነፋስን እንደመከተል በሚቆጠር ሩጫ ሲባዘንና ከኋላ ከኋላ ሲሮጥ ፈጽሞ ሊጨብጣት አልቻለም። በመጨረሻ በሞት መዳፎች ሲጨመደድና በፍርዱ ቀን ከአላህ ፊት መቅረቡን ሲገነዘብ ነው የሚባንነው።

﴿كَأَنَّهُمْ يَوْمَ رَوْنَاهَا لَرَّيْبُوا إِلَّا عِشِيَّةً أَوْ صُحْحًا ﴿٤٦﴾﴾ النازعات: ٤٦

«እነርሱ በሚያዩዋት ቀን ምሽቷን ወይም ረፋዷን እንጅ ያልቆዩ ይመስላሉ።» (አን-ናዘ.አት: 46)

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوُنَّهَا تُذْهِلُ كُلَّ مَرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَرَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾﴾ الحج: ١ - ٢

«እናንተ ሰዎች ሆይ! ጌታችሁን ፍሩ የሰዓቲቱ እንቅጥቃጤ በጣም ከባድ ነገር ነውና። በምታዩዋት ቀን አጥቢ ሁሉ ከአጠባቸው ልጅ ትፈዛለች። የእርግዝና ባለቤት የሆነችም ሁሉ እርጉዟን ትጨነግፋለች። ሰዎቹንም (በድንጋጤ ብርታት) የሰከሩ ሆነው ታያለህ። እነርሱም (ከመጠጥ) የሰከሩ አይደሉም። ግን የአላህ ቅጣት ብርቱ ከመሆኑ እንጂ» (አል-ሐጅ : 1-2)

ምዕራፍ ሦስት

የመጨረሻው እስትንፋስ በጭጋግ

ያልተጋረደ መስታዎት

የሰው ፍጻሜ ልክ በጭጋግ እንዳልተጋረደ ወይም እንዳልወለደ መስታዎት መልካም እድልንም (ሰዓዳ) ሆነ መጥፎ እድልን (ሸቃዋ) ቁልጭ አድርጎ የሚያሳይ ክስተት ነው። ምክንያቱም ሰው የመጨረሻው ውጤቱ የሚወስነው ሰውየው ባሳለፈው የሕይወት ዘይቤ ላይ ነውና። ሰው የዘራውን እንጂ ሌላን ሊያጭድ ከቶ አይቻለውም።

በቁርዓን እንደተገለጸው ፈርዖን እድሜውን የፈጀው አላህን በማመጽ ነበር። እናም የሕይወት መስመሩ ሙሉ በሙሉ ስህተት እንደነበር የተገነዘበው በቀይ ባህር ውስጥ የመጨረሻውን እስትንፋሱን ሲያወጣ ነበር። ያሳለፋቸው በአመፅና በእኩይ ድርጊት የተሞሉ የግዛት ዘመናቱ የሃዘኑና የሰቆቃው ምንጭ ሊሆኑት ካልሆነ ምን ሊበጁት! እናም ሁሉም ነገር ከቁጥጥሩ ውጭ ሆነበር። መቸውም ሰው ነውና መፀፀት ስለማይቀር በመጨረሻ ላይ የማይጠቅም ፀፀቱን እንዲህ በማለት ገለፀ፡-

﴿ وَجَلَّوْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْعَرْقُ قَالَ ءَأَمِنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي ءَأَمِنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ

﴿ يونس : ٩٠ ﴾

«የእስራኤልም ልጆች ባህሩን አሳለፍናቸው። ፈርዖንና ሰራዊቱም ወሰን ለማለፍና ለመበደል ተከተሏቸው። መስጠምም ባገኘው ጊዜ፡- «አመንኩ እነሆ ከዚያ የእስራኤል ልጆች በርሱ ካመኑበት በስተቀር ሌላ አምላክ የለም፤ እኔም ከታዛዦቹ ነኝ አለ።» (ዩኑስ ፡ 90)

ሆኖም ግን ይህ የፈርዖን አባባል ከንቱና ጥበብ የጎደለው ነበር። «ሳያዩ (በገይብ) የሚያምኑ ብፁአን ናቸው።» የሚል አባባል አለ። ፈርዖን ግን ብዙ ተግሳጽ ተሰጥቶት፣ ብዙ ተለምኖና ተመክሮ አሻፈረኝ በማለት የኖረ ሰው ነው። በመጨረሻ ላይ የቀይ ባህር ውሃ በአፍና በአፍንጫው ሲገባበት ነበር በቁርጥ መያዙን የተገነዘበው። እናም ከላይ በቀረበው መልክ የሞት ሞቱን ዘላበደ። ሆኖም ግን ኃይሉ አላህ እንደሚከተለው በማለት ነበር አሁን መወራጨቱ እንደማያዋጣው የገነጸለት፡-

﴿ ءَأَلْتَنَنْ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَأَلْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدْنِكَ لَتَكُونَنَّ لِمَنْ خَلَقَكَ ءَابَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ عَن ءَايَاتِنَا لَغٰفِلُونَ ﴿٩٢﴾ يونس :

٩١ - ٩٢

«ከአሁን በፊት በእርግጥ ያመጽክ፣ ከአጥፊዎችም የነበርክ ስትሆን አሁን? (ተባለ)። ዛሬማ ከኋላህ ላሉት ተዓምር ትሆን ዘንድ በድን ሆነህ (ከባህሩ) እናወጣሃለን (ተባለ)። ...» (ዩኑስ ፡ 91-92)

ስለሆነም በስሜታዊ ዝንባሌ ችግሮቹ ሲጫወቱ እድሜን ከጨረሱ በኋላ የሕይወት ጀንበር አቆልቋላ ልትጠልቅ ስትል አማኝ ነኝ ብሎ መወራጨት ዋጋ የሌለው ነገር ነው። በዓለማዊ መጠቃቀሚያና በስሜት ባህር የተዘፈቁ ሰዎች አንድ እለት አላህ መጥፎ አያያዝ የያዛቸው ጊዜ ወዮላቸው። ያኔ የመጨው ዓለም መጋረጃ ሁሉ

ይገለጽና ሁሉንም ነገር በዓይነ ሥጋቸው ሲመለከቱ ምን ይውጣቸው ይሆን? ይህን አንኳር ሃቅ ኃይሉ አላህ በብዙ የቁርዓን አንቀጾች የገለጸው ሲሆን ቀጣዮቹ አንቀጾችም የሚያብራሩት ይህንኑ ነው፡-

﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبَلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فَنَسُوا وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾ ﴾
 الأنبياء: ٣٥

«ነፍስ ሁሉ ሞትን ቀማሽ ናት፤ ለመፈተንም በክፉም በበጎም እንሞክራችኋለን። ወደኛም ትመለሳላችሁ።» (አል-አንቢያ: 35)

﴿ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ ﴿٢﴾ ﴾ الملك: ٢

«ያ የትኛችሁ ሥራው ይበልጥ ያማረ መሆኑን ሊሞክራችሁ ሞትንና ሕይወትን የፈጠረ ነው። እርሱም አሸናፊው መሐሪው ነው። » (አል-ሙልክ : 2)

ኢማም አል-ገዛሊ እንዲህ ይላሉ፡-

«በዚህ ዓለም ላይ እውቀትን (ኢልምን) በመማር የሚገኘውን ደስታ ያላጣጣመ ሰው የመጨውን ዓለም ያማረ ሕይወት ማስተንተን አይችልም። አንድ ሰው በዚህች ዓለም ላይ ስርቶ ያላሳለፉትን መልካም ነገር በመጨው ዓለም አያገኛትም። ማንም ቢሆን በዚህች ዓለም የተከለውን ፍሬ ነው በመጨው ዓለም የበሰለ ሆኖ የሚያገኘው። ሁሉም ሰው እንደ አኗኗሩ ይሞታል። እንደ አሟሟቱም ይቀስቀሳል። በመጨው ዓለም ደስታ የምናገኘው አላህን በመፍራት በሰራነው መልካም ሥራ ልክ ነው።»

ስለሆነም በእያንዳንዱ እስትንፋሳችን ራሳችንን አንድም ለታላቅ ቅጣት ወይም ማለቂያ ለሌለው ደስታና ሽልማት እያዘጋጀን ነው። ኃያሉ አላህ እንዲህ በማለት ይገስፀናል፡-

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦١﴾﴾ **التحريم: ٦**

«እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ነፍሶቻችሁንና ቤተሰቦቻችሁን መቀጣጠያዎ ሰዎችና ድንጋዮች ከሆነች እሳት ጠብቁ። በእርሷ ላይ ጨካኞችና ኃይለኞች የሆኑ መላእክት አሉ። አላህን ያዘዛቸውን ነገር (በመጣስ) አያምጹም። የሚታዘዙትንም ሁሉ ይሰራሉ።» (አት-ተሕሪም: 6)

ኃያሉ አላህ በተጨማሪም እንዲህ ይላል፡-

﴿وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِرَتْ ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُنزِلَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾﴾ **التكوير: ١٢ - ١٤**

«ገሃነምም በተነደደች ጊዜ፤ ገነትም በተቀረበች ጊዜ፤ ነፍስ ሁሉ (ከሥራ) ያቀረበችውን ታውቃለች።» (አት-ተክዊር: 12-14)

٢٦ **التكوير:** ﴿فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٣٦﴾﴾

«ታዲያ ወዴት ትሄዳለችሁ?» (አት-ተክዊር: 26)

ትርፍና ኪሳራ፣ ማግኘትና ማጣት ያሉት በዚህች ዓለም ላይ ብቻ ነው። በመጨረሻ ዓለም ግን ያለው ምርመራ ብቻ ነው። አማኝ ሰው መጨረሻው ያምር ዘንድ ነፍሱን ከአንጉል ዝንባሌዎ ማጽዳትና በመልካም ምግባርና በሰናይ ባሕሪ እንድታሸበርቅ ማድረግ ይኖርበታል። ይህም አላህን መፍራትን (ተቅዋን) ያላብሳል።

ነፍስን ይበልጥ ለማጽዳትና ወደ ፈጣሪዋ ለማቃረብ አላህንና መልእክተኛውን (ሰ.ዐ.ወ.) መውደድ፣ እንዲሁም ይህንንም በመልካም መግለጽ ግድ ይላል። ኃያሉ አላህ እንዲህ ይላል፡-

﴿ قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَبِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ٢٤ التوبة: ٢٤ ﴾

«አባቶቻችሁና ወንዶች ልጆቻችሁ፣ ወንድሞቻችሁም፣ የሰበሰባችኋቸው ሃብቶችም፣ መክሰሯን የምትፈሯት ንግድም፣ የምትወዷቸው መኖሪያዎችም ከእናንተ ዘንድ ከአላህና ከመልእክተኛው በርሱ መንገድም ከመታገል ይበልጥ የተወደዱ እንደሆኑ አላህ ትእዛዙን እስኪያመጣ ድረስ ተጠባብቁ በላቸው። አላህም አመጸኞች ሕዝቦችን አይመራም።» (አት-ተውባህ፡ 24)

ነፍስን በማጽዳት ወደ አላህ ለመቃረብና ይበልጥ እርሱን ለማስደሰት የመልካም ሥራ ቁንጮ የሆነውን የአላህን ሕግጋት መጠበቅን የሚያክል ነገር የለም።

አብደላህ ኢብን አባስ (ፈ.ዐ.) እንዲህ ብለዋል፡-

«አንድ ቀን ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) ኋላ ነበርኩ። እንዲህም አሉኝ፡-

«አንተ ልጅ፤ እኔ ጥቂት ቃላቶችን ላስተምርህ። የአላህን ትእዛዝ ጠብቅ። እርሱም ይጠብቅሃልና። አላህን ጠብቀው በፊት ለፊት ታገኘዋለህና። ስትጠይቅ አላህን ጠይቅ፤ እርዳታ ከፈለግህ በአላህ ተረዳ። ሕዝቦች ሁሉ ሊጠቅሙህ ቢሰበሰቡ አይጠቅሙህም፤ አላህ በእርግጥ የወሰነልህ ነገር ሲቀር። ሊጎዱህ ቢሰበሰቡ ሊጎዱህ አይችሉም። አላህ በእርግጥ በአንተ ላይ የወሰነብህ ነገር ቢሆን እንጂ። ብእርኝ ተነስተዋል፤ ገጾቼም ደርቀዋል።» (ቲርሚዚ ዘግበውታል)

በጎ ምግባራት፣ ጥሩ ፀባይ፣ የሰው ልጆችን ማገልገል እነዚህና ሌሎችም ወደ አላህ የመቃረቢያ መንገዶች ናቸው። ኃያሉ አላህም መልካም ምግባር ማለት ፊትንና ግንባርን ብቻ መሬት ላይ መድፋት አለመሆኑን በሚከተለው የቁርዓን አንቀጽ ይገልጻል።

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
 الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَ وَعَآءَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوَى الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
 وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ فِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَعَآءَى الزَّكَاةَ
 وَالْمُؤْفُوتَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّٰدِقِينَ فِي الْبِآسَاءِ وَالضَّرَّآءِ وَحِينَ الْبِآسِ ۗ وَأُولَٰئِكَ
 الَّذِينَ صَدَقُوا ۗ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ البقرة: ١٧٧

«መልካም ሥራ ፊቶቻችሁን ወደ ምሥራቅና ምዕራብ አቅጣጫ ማዞር አይደለም። ግን መልካም ሥራ በአላህና በመጨረሻው ቀን፣ በመላእክትም፣ በመጻሕፍትም፣ በነቢያትም ያመነ ሰው ገንዘብንም ከመውደዱ ጋር ለዝምድና ባለቤቶችና ለየቲሞች፣ ለምስኪኖችም፣ ለመንገደኞችም፣ ለሰማኞችም፣ ለባሪያዎችም (ነጻ መሆን) የሰጠ ሰውና ሶላቱንም ደንቡን ጠብቆ የሰገደ፣ ዘካንም የሰጠ ፣ ቃል ኪዳንም በገቡ ጊዜ ቃል ኪዳናቸውን የሞሉ (ሰዎች ሥራ) ነው። በችግር፣ በበሽታና በጦር ጊዜም ታጋሾችን (እናወድሳለን)። እነዚያም እውነትን የያዙ ናቸው።» (አል-በቀራህ: 177)

የሰማያትና የምድር፣ እንዲሁም በመካከላቸውም ያሉ ፍጡራን ሁሉ ጌታ የሆነውን አላህ ይበልጥ ለመቅረብ መልካም ሥራዎችን ማብዛት ያስፈልጋል። የአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) የመልካም ሥራ ቅርንጫፎች ብዙ መሆናቸውን በተከታዩ ሐዲስ ይገልጻሉ። ይህ መልካም ሥራም እንደ ሰደቃ (ምዕዋት) ይቆጠራል።

ከአቡ ሁረይራ (ረ.ዐ) በተላለፈው ሐዲስ እንዲህ ብለዋል:-

«በእያንዳንዱ የሰው አካልና መገጣጠሚያ ላይ በየቀኑ (ለደህንነቱ ተግባራዊ ምሥጋና) ምጽዋት (ሰደቃ) አለበት። በሁለት

ሰዎች መካከል ፍትሕ ማስፈን ሶደቃ ነው። አንድ ሰው ከሚገነቡት እንስሳ ጀርባ ላይ ሲወጣ ማገዝና መርዳት ወይም ከወጣ በኋላ እቃውን ማቀበል ሶደቃ ነው። መልካም ንግግርም ሶደቃ ነው። ለሶላት ስትሄድ የምትራመደው እያንዳንዱ እርምጃም ሶደቃ ነው። ከመንገድ ላይ እንቅፋት ማንሳትም ሶደቃ ነው።»

እነዚህ ሁሉ የመልካም ምግባር ቅርንጫፎች እንዳሉ ሆነው በዋነኝነት የአላህን ውዴታ ለማግኘት የሚቻለው ግዴታ (ዋጅብ) የሆኑ የአምልኮት (ኢባዳ) ክፍሎችን በመፈጸም ነው።

ከእነዚህ ግዴታ ከተደረጉብን የአምልኮት (ኢባዳ) አይነቶች ዋነኛው ሶላት ነው። በእምነትና በከሃዲነት መካከል የሚገኝ ታላቅ የሆነ፤ ከፈጣሪያችን አላህ ጋር የመገናኛ መንገድ ነው። ስለሆነም ደንቡን ጠብቀንና አላህን ፈርተን በአትኩሮት ልንሰግድ ይገባናል። ለባሮቹ አዛኝና ፋህፋህ የሆነው አላህ ሶላትን ደንቡን ጠብቆና እርሱን እየፈሩ መስገድ በመጨረሻ ግለሰብ ለስኬት ለመብቃት መድሀን እንደሚሆን ሲያረጋግጥ እንዲህ ይላል፡-

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾ ۝ ۱ - ۲ الْمُؤْمِنُونَ ﴾

«ምዕመናን ፍላጎታቸውን ሁሉ አገኙ (ዳኑ)። እነዚያ እነርሱ በስግደታቸው ውስጥ (አላህን) ፈሪዎች።» (አል-ሙ-አሚኑን:1-2)

በሌላ የቁርዓን አንቀጽ ደግሞ እንዲህ በማለት ይናገራል፡-

﴿ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ ۝ ۴ - ۵ الْمَاعُونَ ﴾

«ለሰጋጆች ወዮላቸው ለእነዚያ እነርሱ ከስግደታቸው ዘንጊዎች ለሆኑት (ሰጋጆች)።» (አል-ማዑን :4-5)

አንድ ሰው ከአላህ መልእክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.) ዘንድ በመምጣት፡-

«የአላህ መልእክተኛ ሆይ! አጭር የሆነና ልቤ ውስጥ የሚገባ ምክር ይለግሱኝ።» አላቸው። እርሳቸውም እንዲህ አሉት፡- «ሶላት

ስትሰግድ ይህን ዓለም ተሰናብተህ እንደምትሄድና የመጨረሻ ሰላትህ እንደሆነ በማሰብ ስገድ። በኋላ ይቅርታ እንድትጠይቅ የሚያደርግህን ምንም ነገር አትናገር። እንዲሁም በሌሎች እጅ የሚገኝን ነገር (ሃብት) ችላ በል (ትኩረት አትሰጥ)።» (ኢብን ማጃህ፣ አህመድ ኢብን ሃንበል)

ከሰላት በመቀጠል ያሉት ዘካ፣ ፆምና ሐጅም በንጹህ ልቦናና በሙሉ ቁርጠኝነት (ንያ) ከተፈጸሙ ወደ ኃያሉ ጌታ አላህ እጅግ የሚያቃርቡ ተግባራት ናቸው። አላህ እርሱን በሩቁ ከሚፈሩትና የመልካም ሥራ መዝገቦቻቸውን በቀኝ እጃቸው ከሚቀበሉት ያድርገን፣ አሚን።

=ተፈጸመ=